

นิพนธ์ต้นฉบับ

ความรู้ในการใช้ยารักษาตนเองของนักเรียนสายการเรียนวิทยาศาสตร์ ที่มาร่วมงานเปิดรั้วโรงเรียนแพทย์ของวิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า

กัลยกร ศิริประภาพงศ์ ปานศิริ รื่นแจ่ม และ อนุพงษ์ กันธิวงศ์

ภาควิชาเภสัชวิทยา กองการศึกษา วิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า

บทคัดย่อ

บทนำ การใช้ยารักษาตนเองเป็นพฤติกรรมในการในการใช้ยาบรรเทาอาการที่เกิดขึ้น ซึ่งจะขึ้นกับทัศนคติและความรู้ของตัวผู้ใช้ยาเองทั้งหมด โดยพฤติกรรมนี้เกิดมากขึ้นในปัจจุบัน เด็กและวัยรุ่นส่วนใหญ่ยังขาดความรู้เรื่องการใช้ยารักษาตนเองอย่างถูกวิธี โดยในปัจจุบันมีการศึกษาเกี่ยวกับความรู้เรื่องการใช้ยาด้วยตัวเองในกลุ่มนักศึกษาเพียงเท่านั้น ยังไม่มีการศึกษาในนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย **วัตถุประสงค์** การศึกษานี้จัดทำขึ้นเพื่อประเมินระดับความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการใช้ยารักษาตนเองของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในสายการเรียนวิทยาศาสตร์จากทั่วประเทศ ที่มาเข้าร่วมงานเปิดรั้วโรงเรียนแพทย์ ณ วิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า **วิธีการ** การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจแบบภาคตัดขวาง โดยมีตัวอย่าง 1,000 คน ได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย และเก็บข้อมูลโดยให้ตัวอย่างตอบแบบสอบถามด้วยตัวเอง ซึ่งประกอบด้วยคำถามแบบถูกหรือผิดทั้งหมด 10 ข้อ การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานจะใช้สถิติเชิงบรรยาย การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย (T-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง (Two-way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 **ผลการวิจัย** จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในสายการเรียนวิทยาศาสตร์ จำนวน 1,000 คน ได้รับการตอบกลับมา 668 คน (ร้อยละ 66.80) มีคะแนนเฉลี่ยความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับยาที่ใช้ด้วยตัวเองเท่ากับ 5.77 ± 1.56 คะแนนจากคะแนนเต็ม 10 คะแนน โดยข้อที่มีการตอบถูกน้อยที่สุด คือ “ยาต้านการอักเสบ คือ ยาที่ออกฤทธิ์ในการฆ่าเชื้อแบคทีเรีย” ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 19.31 นอกจากนี้จากการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบ 2 ทางจะเห็นว่า เพศหญิงมีคะแนนเฉลี่ยมากกว่าเพศชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($M = 5.81 \pm 1.55, 5.62 \pm 1.61; p < 0.05$) โดยเมื่อวิเคราะห์ตัวแปรเพศและระดับการศึกษาจะพบว่ามีผลต่อคะแนนเฉลี่ยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และจากการวิเคราะห์จะเห็นว่านักเรียนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดกรุงเทพมหานครจะมีคะแนนเฉลี่ยมากกว่านักเรียนที่อาศัยอยู่ต่างจังหวัดที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ($M = 6.95 \pm 0.73, 5.77 \pm 0.32; p < 0.05$) **สรุป** ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับยาที่ใช้ด้วยตัวเองของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในสายการเรียนวิทยาศาสตร์ ยังคงอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่าการเรียนการสอนในระดับมัศึกษามีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมในด้านการให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับยาที่ใช้ด้วยตัวเองให้มากขึ้น

คำสำคัญ: ● ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับยาที่ใช้ด้วยตัวเอง ● นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในสายการเรียนวิทยาศาสตร์

เวชสารแพทย์ทหารบก 2564;74(4):269-75.

ได้รับต้นฉบับเมื่อ 10 พฤษภาคม 2564 แก้ไขบทความ 11 กันยายน 2564 ได้ตีพิมพ์เมื่อ 25 ตุลาคม 2564

ผู้พิมพ์หลัก: นศพ.กัลยกร ศิริประภาพงศ์ นักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 3 วิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า ถนนราชวิถี แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กทม.10400

E-mail: S.kanyakorn@pcm.ac.th

Original article

Self-Medication Knowledge among Science-Program Students Participating in Phramongkutklao College of Medicine Open-House Project

Kanyakorn Siraprapapong, Pansiri Ruenjam and Anupong Kantiwong

Department of Pharmacology, Phramongkutklao College of Medicine

Abstract:

Introduction: Self-medication is an administration of medicine to themselves in order to prevent or treat a certain condition by their own account. Nowadays, the act of self-medication can be found widespread in Thailand. Although, worldwide studies found that there are very few adolescents who have proper self-medication knowledge, there is no study of self-medication knowledge in Thai youth. **Objectives:** This study aimed to determine self-medication knowledge of the science-program students who participating in Phramongkutklao College of Medicine (PCM) open-house project. **Methods:** This cross-sectional study focused on one thousand science-program students which were selected by simple random sampling. Data were collected by self-administered questionnaires that consisted of 10-true/false questions to explore self-medication knowledge. A descriptive statistic, t-test, and two-way ANOVA were used for data analysis at significance level (α) = 0.05. **Results:** A total of 613 subjects completed the questionnaires that shown response rate of 61.30%. The average score of self-medication knowledge was 5.77 ± 1.56 out of 10. Based on current study, the question that students gave the least correct answers was "Anti-inflammatory drugs can destroy or reduce bacterial growth" (19.31%). Also, this study found that gender variables and educational level did not affect the total scores. A two-way analysis of variance that female students had statistically significantly higher scores than male students at the 0.05 level ($M = 5.81 \pm 1.55$, 5.62 ± 1.61 ; $p < 0.05$). Furthermore, students residing in Bangkok had higher scores than students in other parts of the country ($M = 6.95 \pm 0.73$, 5.77 ± 0.32 ; $p < 0.05$). **Conclusions:** This study revealed that self-medication knowledge among science-program students were in a moderate level. The science-program in high school should consider the development of courses or activities to promote valid self-medication practices to improve the knowledge of students.

Keywords: ● Self-medication knowledge ● Science-program students

RTA Med J 2021;74(4):269-75.

Received 10 May 2021 Corrected 11 September 2021 Accepted 25 October 2021

Corresponding Author: Kanyakorn Siraprapapong, 3rd year medical student, Phramongkutklao College of Medicine, Bangkok 10400

E-mail: S.kanyakorn@pcm.ac.th

บทนำ

การใช้ยารักษาตนเองคือพฤติกรรมการใช้ยาบรรเทาอาการที่เกิดขึ้น ซึ่งจะหมายรวมถึง วิธีการเก็บรักษา ยา วิธีการบริหารยา ปริมาณหรือขนาดยาที่ใช้ โดยการซื้อยาด้วยตนเองตามร้านขายยา หรือใช้ยาที่มีอยู่เดิมในบ้าน ซึ่งพฤติกรรมนี้จะขึ้นกับทัศนคติและความรู้ของตัวผู้ใช้ยาเท่านั้น ไม่ได้ผ่านการสั่งจ่ายหรือแนะนำโดยแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญ¹

จากการศึกษาของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ซึ่งใช้ข้อมูลจากการสำรวจอนามัยและสวัสดิการ พ.ศ. 2558 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ประเทศไทยมีประชากรเลือกใช้ยารักษาตนเอง 3.3 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 27.2 โดยจะพบว่ามีลักษณะประชากรเป็นกลุ่มอายุ 15-60 มากที่สุด คือร้อยละ 65.5 เป็นเพศหญิงร้อยละ 56.0 และอยู่นอกเขตเมืองร้อยละ 55.2 โดยจะพบว่าประชากรส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่จบการศึกษาไม่เกินชั้นประถมศึกษา (ร้อยละ 58.8) และมีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับยากจนที่สุด และไม่มีโรค (ร้อยละ 37.4)² และจากการสำรวจของอนามัยและสวัสดิการ พ.ศ. 2562 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า มีประชากรเลือกยารักษาตนเองเมื่อมีอาการป่วยหรือรู้สึกไม่สบายถึงร้อยละ 36.4³ ซึ่งข้อมูลสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นนี้อาจสะท้อนถึงปัญหาในการเข้าถึงระบบบริการสุขภาพของสถานพยาบาลภาครัฐ จนทำให้บุคคลทั่วไปเลือกที่จะอาศัยการซื้อยาตามร้านขายยาหรือยาที่มีแต่เดิมในบ้านมากขึ้น หรืออาจเป็นผลจากโฆษณาเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาและอาหารเสริมที่เพิ่มขึ้น และความสามารถในการเข้าถึงยาที่ง่ายขึ้นด้วย⁴

ในปัจจุบันพบว่ามีการใช้ยาด้วยตัวเองในหมู่เด็กและวัยรุ่นช่วงอายุประมาณ 13-18 ปีมากกว่าร้อยละ 60 โดยเฉพาะอย่างยิ่งยาที่มีฤทธิ์ลดอาการปวด^{4,5} แต่เด็กและวัยรุ่นส่วนใหญ่ยังขาดความรู้เรื่องการใช้ยาอย่างถูกวิธี⁵⁻⁷ ซึ่งอาจทำให้เกิดการใช้ยาอย่างไม่เหมาะสม เช่น ใช้ยาผิดประเภท ผิดขนาด ผิดวิธีการบริหารและเก็บรักษา ยา หรือใช้ยาไม่ตรงตามความจำเป็น ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดอาการไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา บดบังอาการที่เกิดจากโรคจนทำให้วินิจฉัยและรักษาโรคผิดพลาด เกิดอาการแพ้ติดยา หรือเกิดปัญหาเชื้อดื้อยา ส่งผลให้เกิดการสูญเสียทรัพยากร และมีผลกระทบต่อระบบนิเวศของเชื้อ^{8,9}

ความรู้ด้านสุขภาพ (Health literacy) หมายถึง ความสามารถหรือทักษะในการเข้าถึงข้อมูลและบริการ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลและบริการ อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์ประเมินการปฏิบัติและจัดการตนเอง เพื่อควบคุมความเสี่ยงต่อสุขภาพ และส่งเสริมบำรุงรักษาสุขภาพของตนเอง รวมถึงส่งต่อให้แก่ผู้อื่น¹⁰

โดยความรู้ที่หมายรวมถึง การเข้าถึงข้อมูลสุขภาพจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ความเข้าใจข้อมูลสุขภาพจนถึงขั้นวิเคราะห์พิจารณาเพื่อนำไปใช้ การโต้ตอบแลกเปลี่ยนข้อมูลสุขภาพ การตัดสินใจเลือกข้อมูลสุขภาพที่น่าเชื่อถือและนำไปปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงแก้ไขพฤติกรรมของตนเอง และการบอกต่อข้อมูลสุขภาพรวมถึงประสบการณ์จากพฤติกรรมแก่ผู้อื่น¹⁰

ประเทศไทยในปัจจุบันมีการศึกษาเกี่ยวกับความรู้เรื่องการใช้ยาด้วยตนเองของกลุ่มนักศึกษาและประชาชนทั่วไปไทย¹¹ แต่ยังไม่มีการศึกษาในนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ทั้งที่มีการศึกษาพบว่ามีการใช้ยาด้วยตัวเองในหมู่นักเรียนเป็นจำนวนมาก¹²

งานเปิดรั้วโรงเรียนแพทย์ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเสริมสร้างแรงบันดาลใจแก่นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจากทั่วทั้งประเทศที่แสดงความสนใจศึกษาต่อในวิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า โดยในงานจะมีการจัดกิจกรรมให้ความรู้จากภาควิชาต่างๆ ทั้งในระดับปริคณิกและคลินิก ตัวอย่างเช่น ภาควิชากายวิภาคศาสตร์ จัดนิทรรศการแสดงอาจารย์ใหญ่ อธิบายโครงสร้างอวัยวะรวมถึงระบบการทำงานของระบบต่างๆ ภายในร่างกาย ภาควิชาชีวเคมี จัดกิจกรรมสอนเจาะเลือดตรวจระดับน้ำตาลโดยใช้เครื่องตรวจน้ำตาลในเลือดที่มีขายทั่วไป และสอนการแปลผลเบื้องต้น ภาควิชาเภสัชวิทยาจัดนิทรรศการให้ความรู้เกี่ยวกับยาสามัญประจำบ้าน การใช้ยาด้วยตัวเอง การเก็บรักษา ยา หรือการบริหารยา หรือภาควิชาสัตวศาสตร์ จะมีการจัดกิจกรรมสอนสวมถุงมือหรือชุดสำหรับทำหัตถการต่างๆ ที่จำเป็นต้องปลอดเชื้อในห้องผ่าตัด นอกจากนี้กิจกรรมให้ความรู้ต่างๆ ยังมีการจัดกิจกรรมเยี่ยมชมวังพญาไท เพื่อให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของวังที่มีความเกี่ยวข้องกับวิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า

ทางคณะผู้วิจัยจึงต้องการประเมินระดับความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับยาที่ใช้ด้วยตัวเองของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจากทั่วประเทศ ซึ่งมาเข้าร่วมกิจกรรมของภาควิชาเภสัชวิทยา ในงานเปิดรั้วโรงเรียนแพทย์ ณ วิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า โดยการแจกแบบสอบถามให้แก่นักเรียนที่มาร่วมงานตอบด้วยตัวเอง เพื่อสำรวจระดับความรู้เบื้องต้นในการใช้ยา

วัตถุประสงค์

การศึกษานี้จัดทำขึ้นเพื่อประเมินระดับความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับยาที่ใช้ด้วยตัวเองของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในสายการเรียนวิทยาศาสตร์จากทั่วประเทศ ที่มาเข้าร่วมงานเปิดรั้วโรงเรียนแพทย์ ณ วิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า เพื่อใช้

เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับหาแนวทางในการวางแผนนโยบายให้มีความรู้ด้านการใช้ยาด้วยตัวเอง

วิธีการ

การศึกษาเป็นการวิจัยเชิงสำรวจแบบภาคตัดขวาง (Cross-sectional study) โดยมีประชากร คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในสายการเรียนวิทยาศาสตร์จากทั่วประเทศ ที่มาเข้าร่วมกิจกรรมของภาควิชาเภสัชวิทยา ในงานเปิดรั้วโรงเรียนแพทย์ ปีการศึกษา 2561 ณ วิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า ซึ่งใช้การสุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) และเก็บข้อมูลโดยให้ตัวอย่างตอบแบบสอบถามด้วยตัวเอง

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นคำถามสำหรับข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ทั้งเพศ อายุ ระดับชั้น สายการเรียน และจังหวัดที่อาศัยอยู่ และส่วนที่ 2 เป็นคำถามสำหรับความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการใช้ยาด้วยตัวเอง จะได้มาจากการทบทวนวรรณกรรมและตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญทางเภสัชวิทยา 5 ท่าน มีการทดลองใช้ พบว่าความตรงและความเที่ยง (Validity and Reliability) ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน มีความครอบคลุมในสิ่งที่ผู้ที่ใช้ยาด้วยตนเองควรทราบ ซึ่งประกอบด้วยคำถามแบบเลือกตอบถูกหรือผิดทั้งหมด 10 ข้อ แบ่งออกเป็น 3 เรื่องหลัก คือ วิธีการใช้ยา การเก็บรักษา และชนิดของยาที่ใช้

การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานจะใช้สถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) ส่วนการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับยาที่ใช้ด้วยตัวเองจะใช้การทดสอบค่าที (T-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง (Two-way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 โดยวิเคราะห์ผ่านโปรแกรม SPSS statistical software version 25.0 (IBM Corp)

ผลการวิจัย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในสายการเรียนวิทยาศาสตร์จำนวน 1,000 คน ได้รับการตอบกลับมา 668 คน คิดเป็นร้อยละ 66.80

จากตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 536 คน คิดเป็นร้อยละ 80.24 และเพศชายมีจำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 19.76 ส่วนใหญ่กำลัง

ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 316 คน คิดเป็นร้อยละ 47.31 รองลงมาคือ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 และชั้นปีที่ 6 204 คน (ร้อยละ 30.54) และ 139 คน (ร้อยละ 20.81) ตามลำดับ โดยนักเรียนส่วนใหญ่ไม่ได้อาศัยอยู่ในจังหวัดกรุงเทพมหานคร 394 คน คิดเป็นร้อยละ 58.98 และนักเรียนที่อาศัยอยู่กรุงเทพมหานครมีจำนวน 219 คน คิดเป็นร้อยละ 32.79

จากตารางที่ 2 แสดงคำถามในแบบสอบถามซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ข้อ 1, 2 และ 6 ถามเรื่องวิธีการใช้ยา ข้อ 3, 4 และ 5 เรื่องการเก็บรักษา และข้อ 7, 8, 9 และ 10 เรื่องชนิดของยาที่ใช้ ซึ่งจะพบว่าข้อคำถามที่นักเรียนตอบถูกน้อยที่สุดจะอยู่ในประเภทชนิดของยาที่ใช้ เช่น ข้อ 'ยาต้านการอักเสบ คือ ยาที่ออกฤทธิ์ในการฆ่าเชื้อแบคทีเรีย' ซึ่งมีผู้ตอบถูก 129 คน คิดเป็นร้อยละ 19.31 และข้อ 'ยาแก้แพ้ ใช้สำหรับลดน้ำมูกเมื่อป่วยเป็นไข้หวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ' มีผู้ตอบถูก 272 คน คิดเป็นร้อยละ 40.72 ส่วนในประเภทวิธีการใช้ยา จะเป็นข้อ 'ยารับประทานหลังอาหาร ต้องรับประทานยาทันทีเมื่อรับประทานอาหารเสร็จ' มีผู้ตอบถูก 325 คน คิดเป็นร้อยละ 48.65 และประเภทการเก็บรักษา คือข้อ 'เมื่อเปิดใช้ยาหยอดตาแล้วใช้ไม่หมดสามารถเก็บไว้ใช้ครั้งต่อไปได้จนกว่าจะถึงวันหมดอายุ' มีผู้ตอบถูก 263 คน คิดเป็นร้อยละ 39.37

สำหรับในภาพรวมความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับยาที่ใช้ด้วยตัวเองพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 5.77 ± 1.56 คะแนนจากคะแนนเต็ม 10 คะแนน

ตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

	จำนวนคน (ร้อยละ)
เพศ	
หญิง	536 (80.24)
ชาย	132 (19.76)
ระดับการศึกษา	
มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4	139 (20.81)
มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 5	316 (47.31)
มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6	204 (30.54)
ไม่ระบุ	9 (1.34)
จังหวัดที่อยู่อาศัย	
กรุงเทพมหานคร	219 (32.79)
จังหวัดอื่น ๆ	394 (58.98)
ไม่ระบุ	55 (8.23)

ตารางที่ 2 คะแนนความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการใช้ยารักษาตนเองของกลุ่มตัวอย่าง (n = 668)

คำถาม	เฉลย	จำนวนคนที่ตอบถูก (ร้อยละ)
1. ยารับประทานก่อนอาหาร ต้องรับประทานยาก่อนรับประทานอาหาร 30 ถึง 60 นาที	ถูก	552 (82.63)
2. ยารับประทานหลังอาหาร ต้องรับประทานยาทันทีเมื่อรับประทานอาหารเสร็จ	ผิด	325 (48.65)
3. ห้ามแกะยาในรูปแบบแคปซูลและละลายน้ำเพื่อรับประทาน	ถูก	446 (66.77)
4. ปริมาตรของ 1 ช้อนกาแฟ เทียบเท่ากับ 1 ช้อนชาที่ใช้ตวงยา (15 มิลลิลิตร)	ผิด	336 (50.30)
5. เมื่อเปิดใช้ยาหยอดตาแล้วใช้ไม่หมดสามารถเก็บไว้ใช้ครั้งต่อไปได้จนกว่าจะถึงวันหมดอายุ	ผิด	263 (39.37)
6. วิธีการรับประทานยาเมื่อลืมรับประทานยา คือ การเพิ่มขนาดยาเป็นสองเท่าในมื้อถัดไป	ผิด	616 (92.22)
7. ยาพาราเซตามอลใช้สำหรับบรรเทาอาการหวัด	ผิด	457 (68.41)
8. ยาต้านการอักเสบ คือ ยาที่ออกฤทธิ์ในการฆ่าเชื้อแบคทีเรีย	ผิด	129 (19.31)
9. ยาแก้แพ้ ใช้สำหรับลดน้ำมูกเมื่อป่วยเป็นไข้หวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ	ผิด	272 (40.72)
10. การรับประทานวิตามินปริมาณมากไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ เนื่องจากวิตามินเป็นผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร	ผิด	459 (68.71)
รวมคะแนน (Mean±SD)		5.77±1.56

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบคะแนนความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับยาที่ใช้ด้วยตัวเองระหว่างเพศ ระดับการศึกษา และจังหวัดที่อยู่อาศัยของกลุ่มตัวอย่าง

	คะแนนรวมเฉลี่ย	p-value
เพศ (n = 668)		
หญิง	5.81±1.55	0.004*
ชาย	5.62±1.61	
ระดับการศึกษา (n = 659)		
มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4	5.78±1.53	0.575
มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 5	5.83±1.54	
มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6	5.64±1.61	
จังหวัดที่อยู่อาศัย (n = 599)		
กรุงเทพมหานคร	6.95±0.73	0.008*
จังหวัดอื่น ๆ	5.77±0.32	

*มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

จากตารางที่ 3 การวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยพบว่า นักเรียนเพศหญิงมีคะแนนรวมเฉลี่ยมากกว่านักเรียนเพศชาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยนักเรียนเพศหญิงมีคะแนนรวมเฉลี่ยเท่ากับ 5.81±1.55 คะแนน และเพศชายเท่ากับ 5.62±1.61 คะแนน และนักเรียนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครมีคะแนนรวมเฉลี่ยมากกว่านักเรียนนอกกรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยนักเรียนในกรุงเทพมหานคร มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 6.95±0.73 คะแนน และนักเรียนที่ไม่ได้อาศัย

ในกรุงเทพมหานคร มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 5.77±0.32 คะแนน ส่วนระดับการศึกษานั้นไม่มีผลต่อคะแนนรวมเฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่สี่จะมีคะแนนรวมเฉลี่ยเท่ากับ 5.78±1.53 คะแนน นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ห้าจะมีคะแนนรวมเฉลี่ยเท่ากับ 5.83±1.54 คะแนน และนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่หกจะมีคะแนนรวมเฉลี่ยเท่ากับ 5.64±1.61 คะแนน

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบคะแนนความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับยาที่ใช้ด้วยตัวเองระหว่างเพศและระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง (n = 613)

ตัวแปร	df	F	p-value	ผลลัพธ์
เพศ	1	8.325	0.004*	เพศหญิง > เพศชาย ($5.81 \pm 1.55 > 5.62 \pm 1.61$)
ระดับการศึกษา	3	0.663	0.575	
เพศ * ระดับการศึกษา	3	2.523	0.057	

*มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

จากตารางที่ 4 การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองตัวประกอบแสดงให้เห็นว่า เมื่อวิเคราะห์ตัวแปรเพศและระดับการศึกษาพร้อมกันพบว่าไม่มีผลต่อคะแนนรวมเฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่เพศหญิงจะมีคะแนนเฉลี่ยมากกว่าเพศชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือ เพศหญิงมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 5.81 ± 1.55 คะแนน และเพศชายอยู่ที่ 5.62 ± 1.61 คะแนน โดยระดับการศึกษาจะไม่มีผลต่อคะแนนรวมเฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในสายการเรียนวิทยาศาสตร์จากทั่วประเทศ ในส่วนภาพรวมความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับยาที่ใช้ด้วยตัวเอง พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 5.77 ± 1.56 คะแนน จากคะแนนเต็ม 10 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับพอใช้ สอดคล้องกับการสำรวจของกรมอนามัย (2563) ที่พบว่าความรอบรู้ด้านสุขภาพของเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่จัดอยู่ในระดับพอใช้เพียงเท่านั้น (ร้อยละ 59.94) ซึ่งไม่เพียงพอต่อการมีพฤติกรรมสุขภาพที่ยั่งยืนและนำไปสู่การมีสุขภาพที่ดี¹³ และพบว่าข้อคำถามที่นักเรียนตอบถูกน้อยที่สุดจะอยู่ในประเภทชนิดของยาที่ใช้ คือ ข้อ 'ยาต้านการอักเสบ คือ ยาที่ออกฤทธิ์ในการฆ่าเชื้อแบคทีเรีย' ซึ่งมีผู้ตอบถูกเพียง 129 คน คิดเป็น 19.31 เท่านั้น นับเป็นจุดที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chun-Hsien Lee และคณะ (2560) และ Darshana Bennadi (2557) ที่พบว่าปัญหาการใช้ยารักษาตนเองอย่างผิดวิธีมีสาเหตุมาจากการขาดความรู้เรื่องการใช้ยาอย่างถูกต้องเป็นหลัก^{14,15}

นักเรียนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครมีคะแนนเฉลี่ยมากกว่านักเรียนนอกกรุงเทพมหานคร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Nithin Kumar และคณะ (2556) ที่พบว่าการศึกษาถึงแหล่งข้อมูลหรือสื่อสาระความรู้ต่างๆ ที่ง่ายกว่า และยังมีแหล่งข้อมูลที่กว้างกว่า ส่งผลให้มีการใช้ยารักษาตนเองมากขึ้น

ซึ่งจะทำให้มีความรู้ในการใช้ยาที่ถูกต้องมากขึ้น¹⁶ โดยจากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติซึ่งพบว่าประชากรที่อาศัยนอกเขตเมืองมีการใช้ยารักษาตนเองมากกว่าในเมือง² จึงยิ่งเสริมว่าปัญหานี้ควรเร่งแก้ไข

นอกจากนี้ยังพบว่า เพศหญิงจะมีคะแนนเฉลี่ยมากกว่าเพศชาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอย่างมีนัยสำคัญ โดยระดับชั้นจะไม่มีผลต่อคะแนนรวมเฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับผลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติและงานวิจัยในต่างประเทศของ Syed Ilyas Shenaz และคณะ (2557), Rita Darmanin Ellul และคณะ (2551), และ Clécio H. da Silva และ Elsa R. J. Giugliani (2547) ที่พบว่าการใช้ยาที่เพศหญิงมีการใช้ด้วยตัวเองมากกว่าเพศชาย ทำให้มีความเคยชินในการใช้ยาที่มากกว่า รู้จักยามากกว่า อีกทั้งยังมีความสนใจในการรับฟังคำอธิบายเรื่องการใช้ยาที่มากกว่าเพศชาย^{2,5,6,17}

สรุป

การศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับยาที่ใช้ด้วยตัวเองของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในสายการเรียนวิทยาศาสตร์ มีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม ความรู้ในการเรียนการสอนหรือกิจกรรมให้ความรู้ในหัวข้อความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับยาที่ใช้ด้วยตัวเอง เพิ่มความรอบรู้ด้านสุขภาพให้มากขึ้น

ซึ่งความรอบรู้ด้านสุขภาพที่มากเพียงพอจะนำไปสู่พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองอย่างถูกวิธี มีความรู้ความสามารถที่จะตัดสินใจดูแลรักษาและจัดการสถานการณ์สุขภาพของตนเอง ลดปัญหาที่จะเกิดตามมา ทั้งการเกิดโรคหรือปัญหาสุขภาพต่างๆ ผลข้างเคียงหรือพิษของยาจากการใช้ยาในขนาดที่ไม่เหมาะสม หรือการลดประสิทธิภาพของยาจากการเก็บรักษาหรือการใช้ยาที่ผิดวิธีจนทำให้ไม่สามารถรักษาโรคได้ หรือกระทั่งปัญหาเชื้อดื้อยาที่เกิดจากการใช้ยาปฏิชีวนะอย่างไม่เหมาะสม ซึ่งจะส่งผลเสียต่อไปในอนาคต^{13,18}

ข้อจำกัดของงานวิจัย

การศึกษานี้ทำขึ้นในประชากรนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สายการเรียนวิทยาศาสตร์ ที่มาเข้าร่วมกิจกรรมของภาควิชาเภสัชวิทยา ในงานเปิดรั้วโรงเรียนแพทย์ ณ วิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า เท่านั้นซึ่งมีปริมาณตัวอย่างจำกัด ไม่สามารถแสดงถึงภาพรวมความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการใช้ยาด้วยตนเองของนักเรียนในสายการเรียนอื่นๆ ซึ่งมักจะมีความสนใจในสาขาที่แตกต่างจากตัวอย่าง อาจมีความรู้ ความเข้าใจพื้นฐานในการใช้ยาที่แตกต่างกัน ซึ่งจะส่งผลให้คะแนนรวมเฉลี่ยเปลี่ยนแปลงไปได้มาก

รวมถึงไม่ได้มีการสอบถามเกี่ยวกับโรคประจำตัว ฐานะทางเศรษฐกิจ สิทธิการรักษา รวมถึงสาเหตุที่นำไปสู่การใช้ยาด้วยตัวเองเมื่อมีอาการเจ็บป่วย โดยจากการศึกษาก่อนหน้านี้ พบว่า การใช้ยารักษาตนเอง พบมากในกลุ่มประชากรที่มีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับยากจนที่สุด และไม่มีโรค ส่วนสาเหตุของการใช้ยารักษาตนเอง คือ การเข้าถึงระบบบริการที่ง่ายและสะดวก ไม่ซับซ้อน และค่าใช้จ่ายไม่สูง²

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจากชมรมวิชาการ และภาควิชาเภสัชวิทยา กองการศึกษา วิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า

เอกสารอ้างอิง

1. World Health Organization (WHO). Guidelines for the regulatory assessment of medicinal products for use in self-medication. Geneva:WHO;2000.
2. National Health Security Office. [Self-Medication among Thai People by Buying Medicines from Community Pharmacy]. Journal of Health System Research. 2017;11(3):369-77. Thai
3. National Statistical Office. [The 2019 Health and Welfare Survey]. [Internet]. 2019 [cited 2021 Oct 17]. Available from: <http://www.nso.go.th/sites/2014en/Survey/social/Social>
4. Security/health_and_welfare/2019/Full_Report.pdf. Thai
5. Gualano MR, Bert F, Passi S, Stillo M, Galis V, Manzoli L, et al. Use of self-medication among adolescents: a systematic review and meta-analysis. Eur J Public Health. 2015 ;25(3):444-50.

6. Shehnaz SI, Agarwal AK, Khan N. A systematic review of self-medication practices among adolescents. J Adolesc Health. 2014;55(4):467-83.
7. Darmanin Ellul R, Cordina M, Buhagiar A, Fenech A, Mifsud J. Knowledge and sources of information about medicines among adolescents in Malta. Pharm Pract (Granada). 2008 ;6(4):178-86.
8. Stoelben S, Krappweis J, Rössler G, Kirch W. Adolescents' drug use and drug knowledge. Eur J Pediatr. 2000;159(8):608-14.
9. Ruiz ME. Risks of self-medication practices. Curr Drug Saf. 2010;5(4):315-23.
10. Hughes CM, McElnay JC, Fleming GF. Benefits and risks of self medication. Drug Saf. 2001;24(14):1027-37.
11. Kaeodumkoeng K. [Health Literacy; access, understand, and application]. [Internet]. 2018 [cited 2021 Oct 17]. Available from: <http://hepa.or.th/journal.php>.
12. Aisoonphisarnkul P, Krisanapun C. [A Survey of Medication Knowledge and Self-Medication Practices among First-Year Students at Srinakharinwirot University]. Isan Journal of Pharmaceutical Sciences. 2014;10(1):42-55. Thai
13. ALBashtawy M, Batiha AM, Tawalbeh L, Tubaishat A, AlAzzam M. Self-medication among school students. J Sch Nurs. 2015;31(2):110-6.
14. Department of Health. [Health Literate School (HLS) Guideline]. [Internet]. 2020 [cited 2021 Oct 17]. Available from: https://hps.anamai.moph.go.th/files/HLS_Guideline.pdf. Thai
15. Lee C, Chang F, Hsu S, Chi H, Huang L, Yeh M. Inappropriate self-medication among adolescents and its association with lower medication literacy and substance use. PLoS One. 2017;12(12):e0189199.
16. Bennadi D. Self-medication: A current challenge. J Basic Clin Pharm. 2013;5(1):19-23.
17. Kumar N, Kanchan T, Unnikrishnan B, Rekha T, Mithra P, Kulkarni V et al. Perceptions and Practices of Self-Medication among Medical Students in Coastal South India. . PLoS One. 2013;8(8):e72247.
18. da Silva CH, Giugliani ER. Consumo de medicamentos em adolescentes escolares: uma preocupação [Consumption of medicines among adolescent students: a concern]. J Pediatr (Rio J). 2004;80(4):326-32. Portuguese
19. Photihung P. [Relationship of Health Literacy to Health Promoting and Disease Prevention Behaviors in Thailand: A Systematic Review]. The Journal of Faculty of Nursing Burapha University. 2021;29(3):115-30. Thai

